

Pető Lilla: Hálózatban tanulni - az agórák ereje

Pető Lilla: Nemzeti Művelődési Intézet; Debreceni Egyetem

Kulturális tanulás

A kulturális tanulás, az ismeretszerzés azon formája, amely a kultúra széleskörű intézményi és eszközrendszerén keresztül valósul meg. A nonformális és informális tanulás kategóriáiba tartozik. Ez a tanulási forma különböző intenzitással és formában nyilvánul meg, és az emberek életének minden életszakaszában jelen van. A kulturális tanulás intézményei közé tartoznak a közművelődési, muzeális és könyvtári intézmények egyaránt, valamint az előadó-művészet különböző színterei is, például a színházak, mozik, cirkuszosok, zenei és táncművészeti intézmények. Emellett a sportszervezetek és a média, beleértve a sajtót, rádiót, televíziót és az internetet is, fontos szerepet játszanak a kulturális tanulásban. A kulturális tanulás eszközrendszere a passzív és aktív műfajokat egyaránt magában foglalja. A passzív műfajokhoz tartoznak például a színházi előadások, bábjátékok, koncertek vagy sportesemények látogatása, valamint a televízió- és rádióműsorok hallgatása. Az aktív műfajok közé tartoznak az amatőr művészeti csoportokban való részvétel, néptánc tanulás, szabadidős sporttevékenységek, valamint az interneten történő tartalommegosztás is. A kulturális tanulás jelenléte lehet autonóm tudatos tanulási folyamat, amikor az egyén saját elhatározásából kezd el tanulni a kulturális intézmények és eszközök segítségével, vagy önirányító módon. Ugyanakkor a kulturális tanulás spontán, akaratlan formában is megjelenhet, amikor az egyén véletlenszerűen vagy nem tanulási célból látogat kulturális intézményeket, és ott, előre nem tervezett módon gyarapodik ismeretekkel (Juhász & Szabó 2016).

A kulturális tanulás olyan folyamat, amely során egy személy információkat, ismereteket és értékeket sajátít el egy adott kultúráról vagy kultúrákról. Ez lehet nonformális vagy informális tanulás, és általában magában foglalja a nyelvet, hagyományokat, vallási meggyőződéseket, életmódot, művészetet és más kulturális jellemzőket. A kulturális tanulás lehetővé teszi az egyén számára, hogy megértse és alkalmazkodjon különböző környezetekhez, és kiterjedt perspektívát és toleranciát fejlesszen ki a különböző kultúrák és emberek iránt. Ez a folyamat segít a társadalmi kapcsolatok építésében és a kulturális sokszínűség megértésében és tiszteltetésében tartásában (vö. Juhász & Szabó 2016, Kozma et al. 2015). A neveléstudományon belül a közművelődésben

megvalósuló kulturális tanulás a művelődés alrendszeréhez kapcsolódik, ez határozza meg, szervezi fogalmi rendszerét (Kuthy& Miklósi 2022).

Az agorák Magyarországon véleményünk szerint fontos szerepet töltenek be a kulturális tanulás terén. Ezek a közösségi terek lehetőséget nyújtanak arra, hogy az emberek találkozzanak, részt vegyenek különböző programokon és tevékenységeken, valamint megismerjék és gyakorolják a különböző kulturális kifejezési formákat. A fentiek alapján a kulturális tanulás az agorákban számos módon valósulhat meg. Ezek a közművelődési intézmények gyakran adnak otthont különböző előadásoknak, workshopoknak, kiállításoknak és más eseményeknek, amelyek lehetőséget nyújtanak az embereknek arra, hogy új dolgokat tanuljanak és tapasztaljanak meg a kultúra terén. Emellett az agorákban szervezett közösségi kezdeményezések és csoportok is segíthetnek az embereknek abban, hogy együtt tanuljanak és alkossanak. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy az agorákban történő kulturális tanulás gyakran interaktív és részvételi jellegű. Az emberek nemcsak passzívan vesznek részt az eseményeken, hanem aktívan résztvevői is a beszélgetéseknek, műhelymunkáknak, ami lehetővé teszi számukra, hogy mélyebben megértsék és megtapasztalják a kulturális kifejezés különböző formáit. Összességében az agorák Magyarországon fontos és sokoldalú helyek, ahol az emberek kulturális tanulásra és tapasztalatszerzésre használhatják az elérhető lehetőségeket. A sokféle program és tevékenység révén az agorák hozzájárulnak a kulturális sokszínűség megőrzéséhez és fejlesztéséhez az országban. Ezen állításainkat szeretnénk a kulturális statisztika idősoros vizsgálatával bebizonyítani a kutatási fejezetünkben.

Emellett az agoráknak egy másik fontos szerepe is van a kulturális tanulásban. A térségi feladatellátásuknak köszönhetően tanítják is a feladatellátásukba tartozó közművelődési intézményeket és színtereket. Szemléletformálásuknak és hálózatos tevékenységüknek köszönhetően hatásuk túlmutat saját működésükön. Szakmai műhelyeket, konferenciákat szerveznek a közművelődési szakembereknek, szakmai tanácsadást nyújtanak nekik. Illetve saját programjaikat, jó gyakorlataikat is rendelkezésre bocsájtják, közösen szerveznek programokat és pályáznak.

Közművelődési intézmények jogszabályi környezete

Az alaptörvény 11. cikke kimondja, hogy minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez és *„Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja”* (Alaptörvény 11 cikk (2)). A közművelődés kiterjesztése és általánossá tétele érdekében a jogalkotó az önkormányzatok kötelező feladatává tette, hogy lakosságszám arányosan a feladatra szervezetet hozzon létre. A részletszabályokat az ágazati jogszabályban fektette le, az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről (továbbiakban kulturális törvény).

Jelen dolgozatunkban az agorákkal foglalkozunk, amelyek az egyik legnagyobb feladatellátó intézménytípus és az egyik legtöbb feladattal rendelkezik a kulturális alapellátás megvalósítása érdekében. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az agóra, mint intézménytípus a kulturális központokhoz hasonló feladatkörrel rendelkezik, ám azon belül egy speciális külön egységet alkotnak. A kulturális törvény és a végrehajtási rendelet értelmében az agóra *„a közművelődési*

alapszolgáltatások teljes körét biztosító közművelődési intézmény. Tevékenysége feladatai települési, kerületi szintű biztosítása mellett több egymással határos járásra, egy vármegyére vagy több egymással határos vármegyére terjed ki” (kult. törvény 78/B § (1)).

Összességében a törvény kibővítése és kiterjesztése a közművelődési alapszolgáltatásokkal, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi szintek követelményeiről szóló végrehajtási rendelet megjelenése hozta el azt a változást, amely hálózatként láttatja a közművelődés rendszerét, és hálózatként deklarálja működését. A törvénymódosítás eredményeként a közművelődés szakterületén a közösségi művelődés szabályozásának fókuszába a szakpolitika célkitűzései, a közművelődési alapszolgáltatások minőségi biztosítása és annak differenciált megszervezése került. A megvalósított célok közvetetten hozzájárulnak a magyar falvak megújulásához, az érintett települések társadalmi, gazdasági, kulturális felzárkóztatásához, így a jobb életminőség és népességmegtartó képesség eléréséhez, valamint a digitális kompetencia fejlesztéséhez, az értékalapú település-fejlesztéshez (Oszlanczi 2019, Pető 2021). Ezen jogszabályi környezetnek köszönhetően egyértelműen meghatározásra került az agórák feladatellátása és a hálózatos működésük biztosítása. Amellett ezáltal egyértelműen vizsgálhatóvá vált az agórák működése, különös tekintettel a térségi feladatellátásukra.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2015-ben meghatározta az agóra definícióját, még a 2017-es jogszabály változás előtt, ugyanis az intézmény egység már 2017 előtt is létezett (lásd. Agóra Program, Agóra Pólus Program). Az agóra tehát „*meghatározott tér (és egyben lehetőség) egyének megpihenésére, kötetlen időtöltésére; kisebb-nagyobb csoportok, közösségek szervezetlen társas együtt-létére*” (Nemzeti Művelődési Intézet 2015)

A jogszabályi változásokat megelőzve a 2007-es évek elején az ágazati minisztérium (Oktatási és Kulturális Minisztérium) közművelődési stratégiájában szerepelt először az Agóra Program [\[1\]](#), amelynek célja volt, hogy ötvenezer főnél nagyobb lakosságszámú városokban hozzanak létre multifunkcionális közösségi központokat.

Agóra Pólus

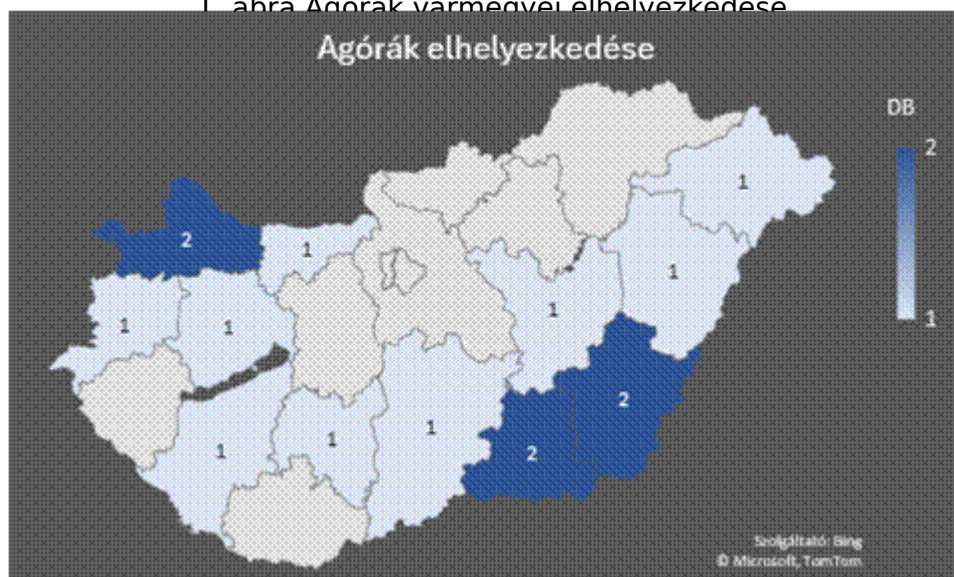
A közművelődési stratégia mentén 2008-ban pályázati felhívás jelent meg a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) keretében. A fejlesztés lényege volt, hogy a konvergencia régiókban olyan terek jöjjenek létre vagy alakuljanak át, ahol a kulturális tanulás, a nonformális tanulás a legnagyobb mértékben meg tudjon valósulni. A másik fejlesztési szempont lényege az volt, hogy a felsőoktatási intézmények és a közművelődési intézmények valamely specifikuma mentén (mechatronika, élettudomány, természettudomány) új intézményegységek jöjjenek létre, amelyek összetett szolgáltatást tudnak nyújtani. Ezen fejlesztési programot Agóra Pólus programnak nevezték el, amelynek keretében Győrben, Szegeden, Debrecenben, Veszprémben, Kecskeméten és Szombathelyen jöttek létre ilyen komplex terek. Tehát a pólus program átfogó célja volt az úgynevezett pólus városok versenyképességének növelése a kulturális alapú városfejlesztés eszközével (Németh 2013).

Az újonnan létrejött intézmények olyan közösségi helyek, ahol a közművelődés és az innováció találkozik, ahol közérthető formában mutatják be a térség legújabb fejlesztéseit és eredményeit. Az Agóra Pólus intézményekben a látogatók interaktív módon kapcsolódhatnak a város felsőoktatásához szorosan kötődő tudományterületekhez. Cél volt, hogy ezen a helyen a tematikus

ismeretterjesztés ne csak ismereteket nyújtson, hanem segítse a pályaválasztás folyamatát is. A látogatók megismerhetik azokat a tudományterületeket és iparágakat, amelyek fontosak a térség fejlődése szempontjából, amelyek meghatározzák a jövőbeli lehetőségeket a felsőoktatásban és a munkaerőpiacon. Emellett az intézmény támogatja a műszaki és természettudományos területek iránti érdeklődés növekedését, ami hosszú távon hozzájárulhat az adott szakterületen végzett hallgatók számának növekedéséhez (Morvay & Ponyi 2020).

Az Agóra Pólus kapcsán három intézmény kiemelkedő jelentőségű: Győrben a Mobilis központban a műszaki, és specifikusan az autógyártáshoz kapcsolódó technológia bemutatása valósult meg az egyetem és az autóipar együttműködésével. Debrecenben az Agora Tudományos Élményközpont hét természettudományi ágat képviselve jött létre, ahol a csillagásztól az orvosbiológiáig minden megtalálható. Ez az agóra is szorosan együttműködik mind a Debreceni Egyetemmel, mind az ipar képviselőivel, továbbá a közoktatás szereplőivel is. A harmadik agóra, amelyet ki szeretnénk emelni, talán az egyik legérdekesebb intézménykomplexum: Szegeden a Szent-Györgyi Albert Agora, ahol a markáns közművelődési funkció mellett megjelenik az egyetemmel való együttműködésnek köszönhetően a Tudományegyetem informatikai látogatóközpontja és a MTA Biológiai Kutatóközpont látványlaborja is (Szente 2015). A szegedi agóra az egyik olyan tökéletes ötvözet a közművelődésnek és a tudományos közegnek, ami a leginkább beváltotta a TIOP program elvárásait.

1. ábra Agórák vármegei elhelyezkedése

Agóra Program

2009-ben az Új Magyarország Fejlesztési Terv TIOP-ja keretében jelent meg a második pályázati kör, ahol multifunkcionális közösségi központok és területi tanácsadói szolgálatok kerültek kialakításra új vagy megújuló közművelődési intézményekben. Ennek a programnak a lényege az volt, hogy a közoktatási intézmények és a közművelődés összekapcsolódjanak még szorosabban és

az egész életen át tartó tanulás feltételei megvalósuljanak az intézményekben. Ezen fejlesztési sorozat az Agóra Program nevet kapta, amelynek keretében Kaposváron, Hódmezővásárhelyen, Gyulán, Békéscsabán, Tatabányán, Szekszárdon, Szolnokon, Mosonmagyaróváron és Nyíregyházán jöttek létre multifunkcionális intézmények. Fontos megjegyezni, hogy a program következtében létrejövő terek egy nagyobb része már meglévő intézményi alaphoz csatlakozott, illetve a meglévő kulturális életbe kapcsolódott be és egészítette azt ki (ugyanezen megállapítás igaz az Agóra Pólus Programban résztvevő intézmények nagyobb részére is) (lásd 2. ábra).

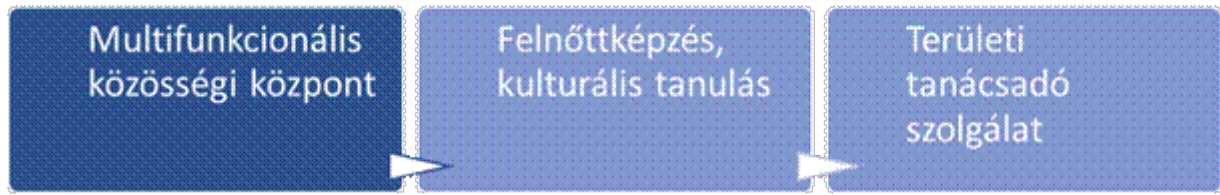
2. ábra: Agóra Pólus és Agóra Programban résztvevő települések
(Forrás: saját szerkesztés)

Vármegye	Város	Az intézmény neve	Program neve	Átadás éve	Lakosságszám (2023) [3]
Bács- Kiskun	Kecskemét	Hírös Agora Kulturális és Ifjúsági Központ	<i>Agóra Pólus</i>	2015	107 899
Békés	Békéscsaba	Csabagyöngye Kulturális Központ	Agóra Program	2013	57 427
Békés	Gyula	Erkel Ferenc Művelődési Központ	Agóra Program	2015	29361
Csongrád-Csanád	Hódmezővásárhely	Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ - Bessenyei Ferenc Művelődési Központ	Agóra Program	2012	43222
Csongrád-Csanád	Szeged	Szent-Györgyi Albert Agora	<i>Agóra Pólus</i>	2012	157252
Győr-Moson-Sopron	Győr	Mobilis Interaktív Kiállítási Központ	<i>Agóra Pólus</i>	2012	121483
Győr-Moson-Sopron	Mosonmagyaróvár	Flesch Központ	Agóra Program	2016	31 954

Hajdú- Bihar	Debrecen	Agora Tudományos Élményközpont	<i>Agóra Pólus</i>	2015	195 428
Jász-Nagykun- Szolnok	Szolnok	Aba-Novák Agora Kulturális Központ	Agóra Program	2014	66 764
Komárom- Esztergom	Tatabánya	Vértess Agorája	Agóra Program	2013	65 892
Somogy	Kaposvár	Együd Árpád Kulturális Központ	Agóra Program	2011	60 330
Szabolcs- Szatmár- Bereg	Nyíregyháza	Váci Mihály Kulturális Központ	Agóra Program	2014	117 487
Tolna	Szekszárd	Babits Mihály Kulturális Központ	Agóra Program	2013	30 407
Vas	Szombathely	Szombathelyi Kulturális Központ	<i>Agóra Pólus</i>	2015	74 623
Veszprém	Veszprém	Agora Veszprém – Városi Művelődési Központ	<i>Agóra Pólus</i>	2015	52 961

A dokumentumokban három fő célt fogalmaztak meg az agorák létesítésével kapcsolatban (mindkét programban). Elsődlegesen a városban működő közművelődési intézmények racionalizálásával egy multifunkcionális közösségi központ létrehozása volt a cél. Másodsorban, egy olyan komplexum létrehozása, amelybe integrálódik a közösségi, felnőttképzési és élményfunkciók széles spektruma, lehetővé téve ezek széleskörű elérését egy helyen. Harmadrészt, egy területi közművelődési tanácsadó szolgáltató funkció kiépítése, amely magasabb színvonalon biztosítja a környező kistérségek kulturális-közművelődési alapszolgáltatásait. A fejlesztések célközönsége a komplex kulturális szolgáltatásokat igénybe vevő lakosság, valamint a hatáskörébe tartozó közművelődési intézmények és azok felhasználói. Az egyik legfontosabb tevékenységük a nonformális tanulás feltételeinek a biztosítása, a köz és felsőoktatással való együttműködés (Németh & Szurmainé 2012, Morvay & Ponyi 2020). Emellett fontos feladata ezen intézményeknek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok esélyeinek a növelése.

3. ábra Agórák funkcióinak csoportosítása
(Forrás: saját szerkesztés)

Agóra feladatai

Az agóráknak a szerepe kettős: egyfelől a társadalom széles rétegeinek elérése és a kulturális alapellátás biztosítása, másfelől térségi feladatellátási funkcióval is rendelkeznek.

A lakosság irányába meghatározott feladatok az alábbiak szerint alakulnak:

- az adott településen működő közművelődési intézmények egy ernyő alá vonásával a gazdaság ésszerűsítése és az egyéges szolgáltatási és irányítási rend kialakítása
- közösségi és felnőttképzési funkció közelítése a köz és felsőoktatáshoz, a kulturális tanulás feltételeinek magas színvonalú biztosítása
- az alapszolgáltatások teljes körének magas színvonalú biztosítása

A térségi feladatellátás kapcsán meghatározott feladataik:

- kulturális szolgáltatások
- szakmai képzés, tanácsadás, minőségfejlesztés
- hálózatosodás elősegítése
- forrásabszorpciók képesség javítása
- LLL támogatása

Amellett, hogy az agóráknak a térségi feladatellátásnak köszönhetően „saját” hálózatuk van, amely törvényileg feladatuk is, mellett létrejött az agórák egymás közötti saját hálózata is. 2013 őszén Kecskeméten megalakult a Nemzeti Művelődési Intézet és a Kulturális Központok Országos Szövetsége támogatása alatt az Agóra Szakmai Műhely, amelynek célja az agórák hálózatos működésének elősegítése, továbbá olyan szakmai alkalmak indukálása, ahol a közművelődés kihívásairól értekezhetnek, jó gyakorlatokat oszthatnak meg egymással. Amellett, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet létrehozta a műhelyt, élte is azt, szakmai tanácskozásokat és konferenciákat szervez és képzési alkalmakat is teremt a résztvevőknek. 2021-től pedig a hálózatot még inkább kiszélesítve Kárpát-medencei látóutakat, szakmai kirándulásokat is szervez, ahol a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal hálózatába kapcsolja be az anyaországi intézményeket.

Kutatási célok, kérdések, minta

Kutatásunk célja az agórák feladatellátásának vizsgálata az OSAP 1438 közművelődési statisztika idősoros vizsgálatával a 2017 és 2022 közötti időszakban.

Az időintervallum kiválasztásánál két szempontot határoztunk meg:

1. Agóra Program és Agóra Pólus Programhoz kapcsolódó fejlesztések befejeződjenek (2016 év vége).
2. A 2017-es jogszabályi változás utáni időszak legyen.

Kutatásunk feltáró jellegű, aminek alapja az elméleti áttekintés, amelyekből az alábbi kutatási kérdéseket fogalmaztuk meg:

K1: Milyen szerepet játszanak a hálózati kapcsolatok az egyes közművelődési intézmények és az agórák között a térségi feladatellátás kapcsán?

K2: Mennyiben valósultak meg a célkitűzések a program kapcsán?

K3: Milyen mértékben tud megvalósulni a kulturális tanulás az agórákban?

Vizsgálati szempontok

A teljes adatlapot nem vizsgáltuk, hanem kiválasztottuk a számunkra legrelevánsabbakat:

1. Munkaügyi létszám adatok
2. Pénzügyi adatok
3. Rendszeres művelődési formákat tartalmazó adatokat (az adatsorban kerülnek feltüntetésre a művelődő közösségek - művészeti csoportok, népművészeti csoportok; tárgyalkotó népművészeti csoportok; különféle korcsoportba tartozó klubok, körök, szakkörök; képzési csoportok - számai)
4. Kiállítások, műsorok, rendezvények (kiállítás, művészeti események, szórakoztató rendezvények, közösségi rendezvények)
5. Szolgáltatások (tanácsadás és információ szolgáltatás-felnőttképzéshez, közművelődéshez és lakossághoz kapcsolódóan; közös projektekhez kapcsolódó szolgáltatás)
6. Összes látogató, résztvevő létszám

Ahhoz, hogy objektív értékelést tudjunk adni az agórák hatékonyságát tekintve, az egyes statisztikai adatokat hozzárendeltük az agórák funkcióihoz. Ez alapján a multifunkcionális közösségi központ funkció megvalósulásához a programokat (kiállítás, művészeti események, szórakoztató rendezvények, közösségi rendezvények) és a látogatók adatait rendeltük hozzá, a felnőttképzéshez és a kulturális tanuláshoz a rendszeres művelődési formákat, míg a területi feladatellátáshoz a szolgáltatásokat. Az egyes adattáblák eredményeit agóránként külön-külön vizsgálva pontoztuk 1-3-ig, ahol a 3 a legjobban, az 1 pedig a legkevésbé jól teljesítőket jelöli (lásd melléklet táblázatai).

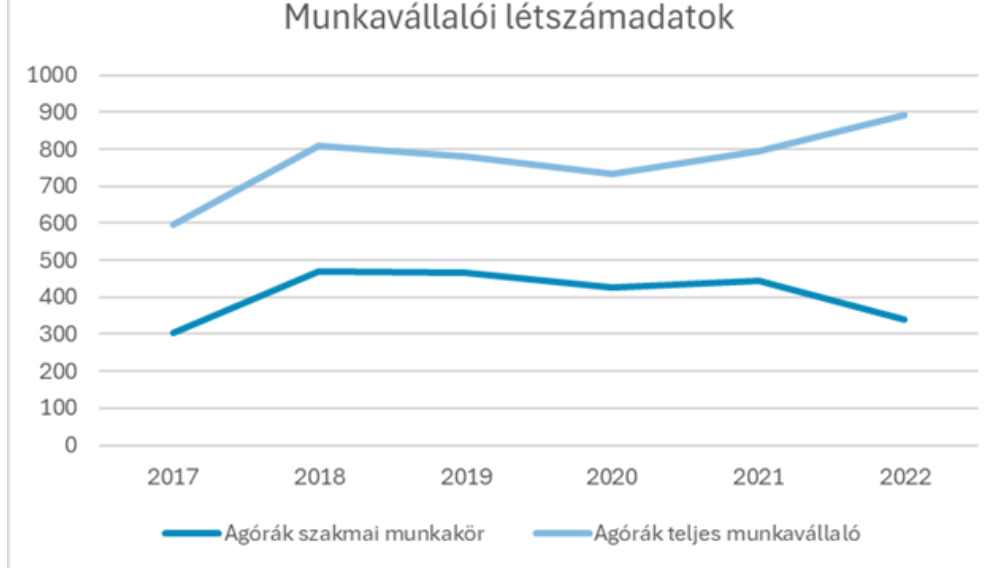
Funkciók	Multifunkcionális közösségi központ		Felnőttképzés, kulturális tanulás	Területi szolgáltatás
Funkcióhoz rendelt statisztikai mutatók	Kiállítások, műsorok, rendezvények	Összes látogató	Rendszeres művelődési formák	Szolgáltatás

A dokumentumelemzés és a közművelődési statisztika idősoros vizsgálatain felül négy intézmény vezetőjével készítettünk interjút (Szombathely, Veszprém, Szolnok, Nyíregyháza). A célunk az volt, hogy a dokumentumelemzés során feltárt problémákra, hiányos pontokra választ találjunk, a hiányzó adatokat beszerezzük és az általános összbenyomást árnyaljuk. Alapvetően félig strukturált beszélgetéseket folytattunk online formában 2024 márciusában, amelyekről felvétel és átirat készült. Az interjúban kapott eredményeket az egyes részeknél tárgyaljuk. A kérdéskörök, amelyeket körbejártunk, az alábbiak voltak:

- milyen előnyöket lát az agórák hálózatban való működésében
- melyek azok az agórák, akikkel a legszorosabb a kapcsolata
- hogyan valósul meg az intézmény által a térségi feladatellátás
- milyen innovatív kezdeményezése volt az agórának az elmúlt 5 évben, és tudomása szerint kik adaptálták azt
- a közművelődési statisztikai elemzések során feltárt kiugró eredmények átbeszélése

A továbbiakban áttekintjük az eredményeket a hatféle statisztikai adattábla alapján, bemutatva az általános tendenciákat. A **munkaügyi adatoknál** két szempontot vizsgáltunk: egyrészt a szakmai (közművelődési) munkakörben foglalkoztatottak számát (lásd melléklet 10. ábra) és a teljes munkavállalói kört (lásd melléklet 12. ábra). A vizsgált időszakban elmondható, hogy a munkatársak száma 2018-ig nőtt, majd a szakmai munkakörben lévők száma folyamatosan csökkenni kezdett az országos tendenciához hasonlóan (lásd melléklet 11. és 13. ábra). Ebből kifolyólag a szakmai munkatársak csökkenése magával hozta, hogy nagyobb teher hárult a kollégákra.

5. ábra Munkavállalói létszámadatok szakmai és teljes munkavállalók tekintetében
(Forrás: OSAP 1438)

Pénzügyi adatok kapcsán vizsgáltuk, hogy lakosságszámhoz kapcsolódóan mennyi az egy főre jutó ráfordítás az intézményekben. Az adatok alapján azt lehet mondani, hogy az agórák több, mint felénél átlagosan hétezer forintnál több ráfordítás jut egy lakosra. Az állami kulturális normatíva, amit a településeknek évente biztosít a közfeladat ellátására 2270 Ft/ fő (megyei jogú városokban 450 Ft/fő). A számításunk alapján így megállapíthatjuk, hogy jóval többet fordítanak a közművelődési feladatellátásra az intézmények.

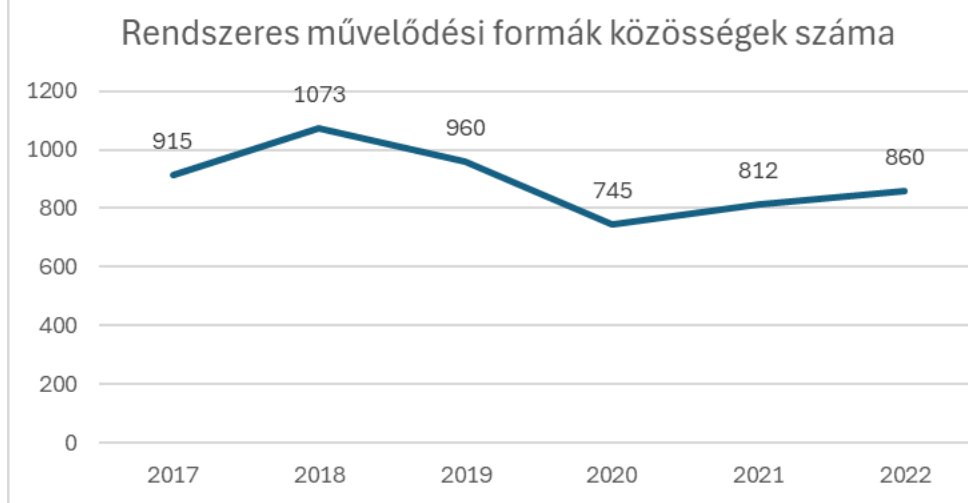
6. ábra Pénzügyi adatok megoszlása a lakosságszámhoz viszonyítva
(Forrás: saját szerkesztés)

Agóra székhely	Egy főre jutó ráfordítás (ezer ft)	Lakosságszám (2023 [4])
Békéscsaba	9	57 427
Debrecen	2	195428
Győr	3	121483
Gyula	10	29 361
Hódmezővásárhely	4	43222
Kaposvár	6	60 330
Kecskemét	8	107899

Mosonmagyaróvár	18	31 954
Nyíregyháza	3	117 487
Szeged	3	157252
Szekszárd	17	30 407
Szolnok	8	66764
Szombathely	9	74 623
Tatabánya	12	65892
Veszprém	11	52961

A **rendszeres művelődési formák** tekintetében egy folyamatos emelkedés figyelhető meg egészen 2019-ig, amikor megtorpant a művelődő közösségek száma. Ennek oka a pandémiás helyzet, amelyben nem tudtak a közösségek találkozni és bár az intézmények sikeresen áttértek az online szolgáltatásokra, ebben az esetben ez nem tudott megvalósulni minden területen. Ugyanis a rendszeres művelődési formákba a művelődő közösségek - művészeti csoportok, népművészeti csoportok; tárgyalgó népművészeti csoportok; különféle korcsoportba tartozó klubok, körök, szakkörök; képzési csoportok tartoznak bele és ezen közösségek nagyobb része személyes jelenléti formában működik. Ez alól az egyetlen kivétel a képzések, amelyeket könnyebben tudtak az online térbe is adaptálni az intézmények. 2021-től elindult egy folyamatos emelkedés, de mint az az interjúkból is kiderült, nehezen sikerült a közösségeket újra elindítani a nagyfokú bizalmatlanság miatt, amelyet a pandémia váltott ki az egyénekben. Sokan bizalmatlanok voltak a közösségi programokkal szemben, illetve számos közösség vezetője áldozata lett a járválynak és nem volt, aki „mozgassa” őket. Azonban a folyamatos emelkedés biztatónak mondható és véleményünk szerint, ha nem következett volna be a pandémia, egy kiegyensúlyozott és folytonos növekedést figyelhetnénk meg.

7. ábra Rendszeres művelődési formák közösségeinek száma 2017 és 2022 között
(Forrás: OSAP 1438-2017-2022.)

Kiállítások, műsorok,

rendezvények tekintetében szintén 2019-ben megtorpanás figyelhető meg, azonban itt könnyebben sikerült az online térbe való átültetés és folyamatos emelkedés. Ennek a legfőbb oka, hogy az intézmények gyorsan reagáltak a helyzetre és adaptálni tudták programjaikat az online térbe is. Továbbá létrejött a jogyakorlaton.hu honlap is, ahol a Nemzeti Művelődési Intézet hetente mutatta be az innovatív jó gyakorlatokat, amelyek további ötletet, ihletet adtak a közművelődési intézményeknek. Az agórák voltak azok az intézmények, akik mintául szolgáltak a közművelődési szakembereknek és egymásnak is, ez is a hálózatos működés előnyére írható. Például a szolnoki agóra bevezette az Ablakmadarász című foglalkozást, ahol egy ornitológus segítségével a saját ablakunkból is megismerhettük a madárvilágot. Vagy a veszprémi agóra kirakat kiállításokat rendezett, és bár az intézménybe nem mehettek be a látogatók, mégis megtekinthettek egy-egy kiállítást. A nyíregyházi agóra munkatársai online mesedélutánokat szerveztek, amit az otthonuk biztonságából élvezhettek a gyerekek. Ezek mintaértékűek voltak nemcsak a térségi feladatellátásukban részt vevő települések szakembereinek, hanem az egész országnak.

8. ábra Kiállítások, műsorok, rendezvények száma 2017 és 2022 között
(Forrás: OSAP 1438-2017-2022.)

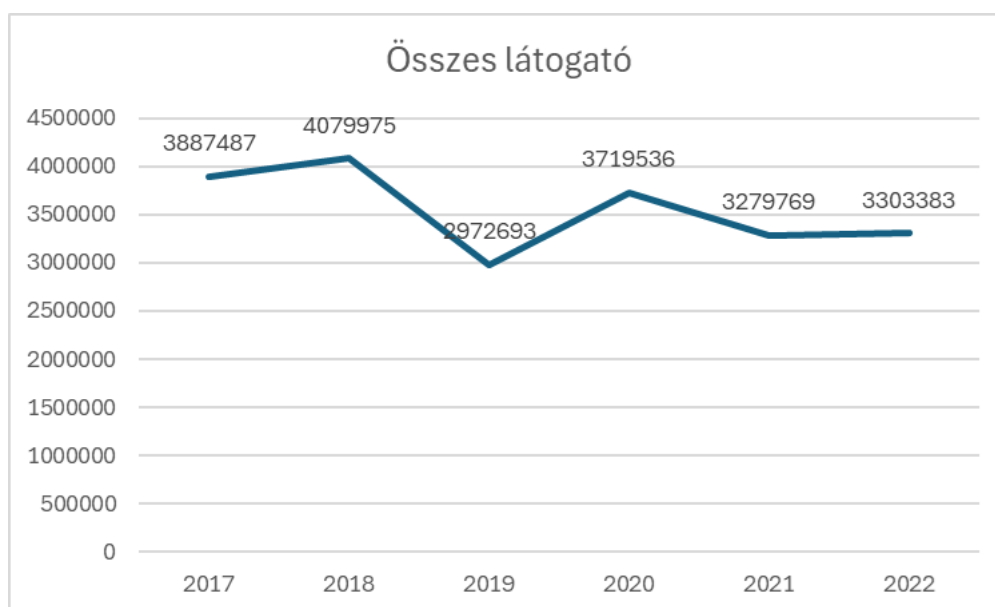
Szolgáltatások tekintetében ellentétes hatás állapíthatunk meg, ugyanis 2019-ben a pandémia kezdetén megnövekedett a szolgáltatást igénybe vevők száma, sokan kértek tanácsot a szakemberek közül. 2018 és 2020-ban nagy mértékű csökkenés figyelhető meg, amelyeknek más-más oka van. A 2018-as csökkenés oka a jogszabályi változásoknak köszönhető. 2017-ben módosították a kulturális törvényt, amelynek a végrehajtási rendelete majd másfél évvel később 2018 júliusában született meg. Ekkor a közművelődési intézményekben egyfajta kivárás volt megfigyelhető, amely az agóráknál is mutatkozott, azaz kevesebb tanácsot adtak a térségben lévő intézményeknek, mivel maguk is még csak értelmezték, adaptálták a jogszabályi feladatokat. A 2020-as csökkenés oka pedig nem más volt, mint a pandémia miatt bekövetkezett jogszabályi környezet folytonos változása, amikor szintén bizonytalanság volt az intézmények körében, illetve a bezárásnak köszönhetően a művelődő közösségekhez hasonlóan a szakmai közösség sem tudott találkozni.

9. Szolgáltatási alkalmak száma 2017 és 2022 között, forrás: OSAP 1438-2017-2022.

Az igénybe vevők számát tekintve szintén a pandémia hatása figyelhető meg annyiban, hogy 2019 második felében kevesebben látogattak el az intézményekbe, kevesebb rendezvény volt és a rendszeres művelődési formák alkalmainak száma is csökkent, amelyek mind-mind kihatással voltak a látogatói számra is. Hasonló okok állnak az összes igénybe vevők számának csökkenésében is, mint a rendszeres művelődési formáknál. Mivel ez az adat egy gyűjtő adat, amely tartalmazza a rendszeres művelődési formák résztvevőit, a kiállítások, műsorok, rendezvények résztvevőit is, ahol mindenhol csökkenés volt megfigyelhető, amely itt is kimutatja hatását. Illetve bár az intézmények áttértek az online térbe és jól adaptálták oda tevékenységüket, ezzel a lakosság el is szokott attól, hogy kulturális intézményekbe járjon. Számos más statisztikai elemzés is kimutatta, hogy a pandémia után nehezen kezdett el emelkedni a kulturális terek látogatottsága.

10. Agórák összes látogatóinak száma 2017 és 2022 között
(Forrás: OSAP 1438-2017-2022.)

A közművelődés minőségfejlesztési rendszerében van egy íratlan szabály, miszerint egy intézmény hatékonysága abban is mérhető, ha az adott időszakban az összes látogatójának száma meghaladja a települése lakosságszámát, ebben az esetben kiemelkedőnek mondható szakmai tevékenységet végez. Ezért megvizsgáltuk, hogy a 2022-es évben az összes látogató hogyan aránylik a teljes lakossághoz (lásd 7. ábra). Általánosságban elmondható, hogy az agórával rendelkező városok lakosai legalább egyszer megfordultak az adott évben az intézmény valamely programján (természetesen hipotetikusán, hiszen csekély esély van arra, hogy a város összes lakosa legalább egyszer ellátogatott az intézménybe), tehát például Veszprémben egy lakos évente legalább hat alkalommal vett részt egy agóra által szervezett programon. A részvétel tekintetében két agóra, a debreceni és a győri kivétel, amelynek oka, hogy ezen agórák speciális funkciókkal rendelkeznek, és feladatkörük egy nagyobb szelete inkább a köz- és felsőoktatáshoz kötődik (lásd Agóra Pólus alfejezet), azaz nem a lakosság széles körének szolgálnak.

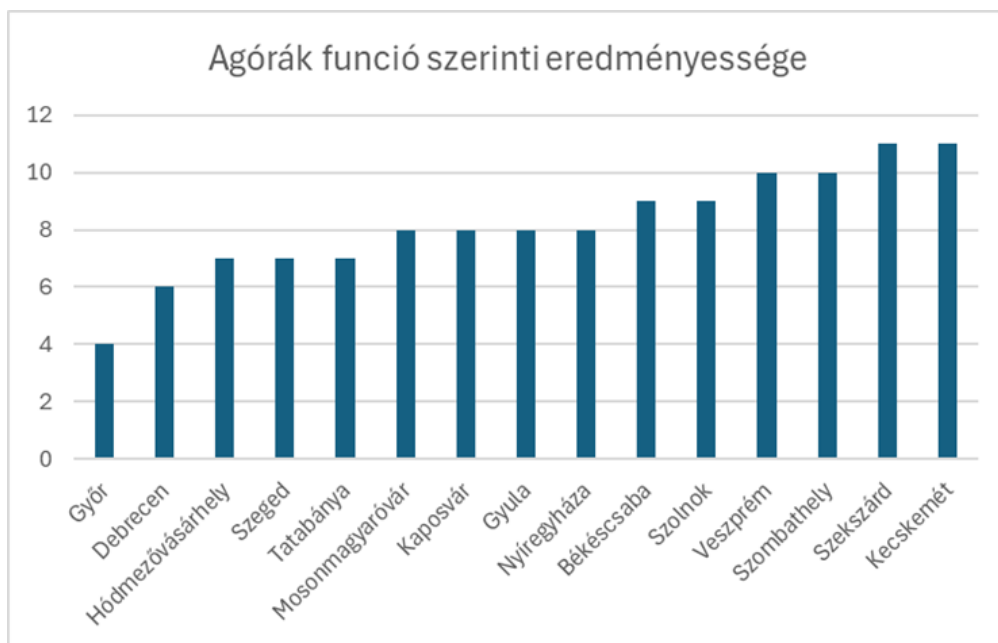
11. ábra Agórák látogatóinak megoszlása a lakosságszám tekintetében

Agóra székhely	Összes látogató aránya a lakosságszámhoz
Békéscsaba	3,44
Debrecen	0,23
Győr	0,25

Gyula	6,73
Hódmezővásárhely	1,46
Kaposvár	3,33
Kecskemét	2,13
Mosonmagyaróvár	6,95
Nyíregyháza	1,65
Szeged	0,86
Szekszárd	19,91
Szolnok	2,42
Szombathely	5,74
Tatabánya	3,70
Veszprém	6,58

A statisztikai adatok elemzése az agóra funkciók hatékonysága szempontjából azt mutatja, hogy az egyes agórák között nagyobb eltérések, elmozdulások nincsenek (lásd 18. ábra). Ki egyik, ki másik funkció kapcsán mutat átlagon felüli eredményt. Egyetlen kivétel ez alól a győri Mobilis agóra. Mind a négy vizsgálati szempontonál átlag alatti eredményt kapott, véleményünk szerint ennek az egyik oka a munkaügyi adatoknál található meg, ugyanis a 15 vizsgált intézmény közül csak a győriben nincs szakmai munkakörben foglalkoztatott közművelődési szakember. Összességében az elemzett intézmények a vizsgált öt évben kiegyensúlyozott tevékenységet végeztek, megtorpanást csak a pandémia hatása okozott a szakmai munkájukban.

12. ábra Agórák eredményességének vizsgálata

A statisztikai adatok elemzése mellett vizsgáltuk még - a számunkra hálózati szempontból legérdekesebb tényezőt - a területi feladatellátást is. Az intézményeknek a kulturális törvény értelmében feladatuk a térségi feladatellátás, amelynek következtében nemcsak a saját településükön, hanem a környező települések, járás vagy akár a vármegye egészére kiterjedően is szakmafejlesztési feladatuk van (kulturális szolgáltatások, tanácsadás, információ szolgáltatási, minőségfejlesztés, hálózatosodás elősegítése, LLL támogatása). Ennek vizsgálatához a főbb dokumentumaikat (éves munkaterv, beszámoló, intézményi stratégia) tekintettük át a tartalomelemzés módszerével.

A vizsgálatban a 15 agórából két intézmény kizárásra került, ugyanis Debrecen és Győr a pólus szerepkörnek köszönhetően nem térségi, hanem köz- és felsőoktatási intézmények tekintetében lát el speciális feladatot. Az elemzés eredményeképpen megállapíthatjuk, hogy a vizsgált intézmények 58%-ban nevesítetten megjelenik szakember, akinek a feladatkörébe tartozik a térségi/területi feladatellátás gondozása (a nevesített szakemberek 100%-a közművelődési szakmai végzettségű kolléga). Meg kell említenünk, hogy sok intézményben nem találtunk adatot megnevesített szakemberről, de minden vizsgált intézménynek a dokumentumában találtunk térségi feladatellátásra vonatkozó adatot, így következtethetünk rá, hogy ellátják a feladatot, illetve az interjúk kapcsán is például a Szombathelyi agóra vezetője elmondta, hogy nincs náluk nevesített szakember, az agóra teljes szakmai gárdája foglalkozik vele.

Az együttműködések dokumentációja kapcsán azt figyeltük meg, hogy 100%-ban valamilyen megállapodás vagy szerződés keretében határozták meg az együttműködéseket. A bevont települések száma kapcsán azt tapasztaljuk, hogy átlagosan az érintett vármegyék településeinek 20%-val van ilyen kapcsolat, ez alól Szolnok kivétel, ahol több, mint 50%-os ez az arány.

A feladatellátás vizsgálata tekintetében fontosnak tartjuk megemlíteni egy korábbi 2021-es kutatásunkat, ahol a közművelődési feladatellátók kapcsolathálózatának vizsgálatát folytattuk le (Pető 2021). A felmérésben 2060 db települést értünk el. A kutatásnak egyik eredménye volt, hogy bebizonyította, hogy a rendszer legnagyobb intézményi csomópontjai a kulturális központok és az agórák. Vizsgáltuk, hogy az agórák területi vonzaskörzetében vajon a válaszadók ugyanúgy megjelenítik-e kapcsolataik között az agórákat, mint ahogyan fordítva. A válaszadók több, mint

70%-a jelölte meg, hogy van szakmai kapcsolata a hozzá legközelebb eső agórához. Ez a jelenlegi vizsgálatunk szempontjából két okból is érdekes: egyrészt, hogy a dokumentumokban is megjelölt kapcsolatok valóban létező szakmai kapcsolatok, illetve a másik, hogy nem csak azon települések állnak kapcsolatban az agórákkal, akikkel szerződéses kapcsolat van. Így az intézmények területi feladatellátásának hatása nemcsak a szerződéses partnerek körében érzékelhető, hanem azok körében is, akikkel nem született megállapodás.

Összegzés

Jelen tanulmányunkban az agórák feladatellátását vizsgáltuk 2017 és 2022 között, amelyet dokumentumelemzéssel és félig strukturált interjúkkal egészítettünk ki. Három kutatási kérdést vizsgáltunk:

Mennyiben valósultak meg a célkitűzések a program kapcsán? Véleményünk szerint az agóra funkciók és a funkciókhoz rendelt statisztikai adatsorok elemzésével egyértelműen kirajzolódott, hogy beváltották a stratégiában nekik szánt szerepet. Mind a tizenöt intézmény mind három funkciót végzi, közel hasonló hatékonysággal.

Milyen szerepet játszanak a hálózati kapcsolatok az egyes közművelődési intézmények és az agórák között a térségi feladatellátás kapcsán? A kutatási kérdéseinkre részben kaptunk választ, ugyanis a dokumentum elemzés segítségével sikerült feltárni a kapcsolatokat és számszerűsíteni azokat. A közművelődési statisztikában szereplő szakmai szolgáltatások elemzése is azt erősíti meg, hogy a kapcsolatok élők. A négy intézménnyel készített interjúkból is az derül ki, hogy fontos szerepet játszanak a hálózati kapcsolatok a munkájukban. Azonban a teljes intézményi kör interjúk lekérdezése fogja a teljes képet kiteljesíteni a még árnyaltabb képet kiteljesíteni.

Milyen mértékben tud megvalósulni a kulturális tanulás az agórákban? Meglátásunk szerint ez is bizonyításra került a statisztikai adatok és jó gyakorlatok által. A rendszeres művelődési formák és a kiállítások, műsorok számadatainak évenkénti növekedése és a pandémia alatt alkalmazott online jó gyakorlataiknak köszönhetően folyamatosan törekednek a kulturális tanulás feltételének kiterjesztésére. A térségi feladatellátásnak köszönhetően pedig a szakmai szolgáltatásokkal a közösen megvalósított workshopokon és szakmai programokon keresztül a közművelődési szakemberek előtt is jó példával járnak.

Felhasznált irodalom:

- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
- 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről.
- OSAP 1438. (2017–2022). Közművelődési statisztikai adatok.
- Enyedi, Gy. (2005). A városok kulturális gazdasága. In Gy. Enyedi & K. Keresztély (Szerk.), A magyar városok kulturális gazdasága (pp. 13–27). MTA Társadalomkutató Központ.

- Juhász, E., & Szabó, J. (2016). Kulturális tanulás: A tanulás új dimenziója. *Educatio*, 25(2), 198–209.
- Kuthy-M., J., & Miklósi, M. (2022). Közművelődésben megvalósuló kulturális tanulás egy életen át. *Kulturális Szemle*, 19(1).
- Mátyus, A. (é. n.). Beszélgetés Orbán Hedviggel, a szegedi Szent-Györgyi Albert Agóra igazgatójával. *SZÍN – Közösségi Művelődés*, 20(5).
- Morvay, Sz., & Ponyi, L. (2020). A közművelődés és az agorák szerepvállalása a kreatív városokban. *Kulturális Szemle*, 15(3).
- Németh, J. I. (2015). Közösségépítő Agorák Magyarországon. *Terek – Emberek – Közösségek*. Nemzeti Művelődési Intézet.
- Németh, J. I. (2013). Az Agóra és az Agóra Pólus Program. *SZÍN – Közösségi Művelődés*, 18(4).
- Németh, J. I., & Szurmainé, S. M. (Szerk.). (2012). A magyar közművelődésről. Arcus.hu Kft.
- Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztály. (2007). Közművelődési Stratégia 2007–2013. *SZÍN – Közösségi Művelődés*, 12(4).
- Oszlanczi, T. (2019). A közművelődés jogszabályi változásainak fő irányvonalai. In I. Virág (Szerk.), *Az Eszterházy Károly Egyetem tudományos közleményei – Tanulmányok a neveléstudomány köréből* (pp. 127–129). Eszterházy Károly Egyetem.
- Pető, L. (2021). Kapcsolatháló-elemzés – Módszertani bemutatás és kutatási eredmények. *Kulturális Szemle*, 17(2).
- Pályázati Felhívás. (2008). (TIOP-1.3.3./08/1.) Agóra Pólus – Pólus- illetve társ-pólus városok innovatív kulturális infrastruktúra fejlesztéseinek támogatása.
<https://www.palyazat.gov.hu/doc/1084>
- Pályázati Felhívás. (2009). (TIOP-1.2.1.A1-15/1.) Agora – Multifunkcionális közösségi központok és területi közművelődési tanácsadó szolgálat infrastrukturális feltételeinek kialakítása. Kísérleti, településcsoportos Agora fejlesztés Pályázati Felhívás.
<https://www.palyazat.gov.hu/node/56771>
- Szarvák, T. (é. n.). Agóra a közösségek szemével. *SZÍN – Közösségi Művelődés*, 14(3).
- Szenté, B. (2015). Közösségépítő Agorák Magyarországon – Terek, emberek, közösségek. *SZÍN – Közösségi Művelődés*, 20(5).
- Szirmai, V. (2007). A magyar nagyváros térségek társadalmi jellegzetességei. *Magyar Tudomány*, 168(6), 740–748.
- Vichnál, A., & Benkei-K., B. (2021). Az Agorák nyomában: Az intézménytípus eredete és hazai megjelenése. *Kulturális Szemle*, 17(1).

[1] „A program nevének forrása Athén városa, ahol az Agóra a polgárok kedvelt időtöltési színhelye volt. A közélet is itt összpontosult, a tájékozódás és kommunikáció központja volt. Az ókori példa nyomán hazánkban az Agóra és Agóra Pólus program keretében a kulturális, közművelődési terület legnagyobb infrastrukturális fejlesztését valósították meg első lépésben európai uniós forrásból 2011-2015 között” (Németh & Szurmainé 2012, Morvay & Ponyi 2020).

[2] A térképen jól látható, hogy számos vármegyében nem jöttek létre agorák, azonban vannak olyanok, ahol több is. Ennek oka abban lelhető fel, hogy a programban a helyi önkormányzatoknak önrésszel kellett rendelkezniük, illetve vállalniuk kellett változatlan formában történő fenntartását 12 évig. Ezen vállalatokat nem minden önkormányzat vállalta így például Miskolcon, Zalaegerszegen és Egerben nem valósult

meg, Baranya vármegyében a Zsolnay negyed projekt miatt nem is volt cél, hogy jöjjön létre Pest vármegye pedig nem tartozik a konvergencia régiók közé.

[3] Forrás Belügyminisztérium: Magyarország állandó lakosságának száma az év első napján megyei és települési bontásban statisztika 2023

[4] Forrás Belügyminisztérium: Magyarország állandó lakosságának száma az év első napján megyei és települési bontásban statisztika 2023

—